

Інформаційна довідка
щодо проекту Закону України
«Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо
перешкоджання в отриманні статусу учасника бойових дій»
*(реєстр. № 13700 від 26.08.2025)**

***Анотація.** В інформаційній довідці розглянуто підстави запровадження кримінальної відповідальності за порушення права на отримання статусу учасника бойових дій у контексті законопроекту (реєстр. № 13700 від 26.08.2025) (далі – законопроект).*

Проаналізовано відповідність законопроекту вимогам Конституції України, основоположним засадам правотворчої діяльності, положенням чинного законодавства про кримінальну відповідальність, законам України, що регулюють суспільні відносини у сфері соціального захисту військовослужбовців.

***Ключові слова:** кримінальна відповідальність, учасник бойових дій, статус, командир, незаконна відмова, покарання.*

Вступна частина. В умовах дії правового режиму воєнного стану в Україні та виконання завдань забезпечення національної безпеки актуалізуються питання посилення кримінальної відповідальності службових осіб за неналежне виконання своїх службових обов’язків, зокрема щодо безпідставної відмови у наданні необхідних документів для отримання статусу учасника бойових дій.

Законопроект розроблено з метою «забезпечення належного захисту прав громадян, які мають право на отримання статусу учасника бойових дій, забезпечення справедливого процесу надання чи посвідчення документів для осіб, які брали участь у бойових діях, встановлення кримінальної відповідальності за незаконну відмову у наданні документів та запобігання зловживанням з боку посадових осіб при оформленні відповідних документів».

Законопроектом пропонується доповнити Кримінальний кодекс України (далі – КК України) статтею 364-3 «Порушення права на отримання статусу учасника бойових дій».

Основна частина. У контексті запровадження підстав кримінальної відповідальності за окремі види порушень у сфері службової діяльності, вважаємо за доцільне зазначити таке.

1. Особливе місце в механізмі кримінальної законотворчості належить підставам криміналізації, які містять пряму вказівку на обмеження, пов’язані з якістю запровадження нових норм. Реформування кримінального законодавства передбачає трансформацію окремих злочинів у кримінальні проступки, а також обмеження сфери застосування покарань, пов’язаних із позбавленням волі. Зміна кримінального закону в бік розширення сфери його дії чи посилення відповідальності має здійснюватися за принципом крайньої необхідності й обґрунтованості, адже КК України – це комплексний нормативно-правовий акт, основним завданням якого є правове забезпечення охорони прав і свобод людини та громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки,

довкілля, конституційного устрою України від кримінально-протиправних посягань, забезпечення миру й безпеки людства, а також запобігання кримінальним правопорушенням, *а не вирішення окремих правозастосовних проблем конкретних суспільних відносин.*

Запровадження нових підстав кримінальної відповідальності потребує належного наукового обґрунтування, зокрема ґрунтовного аналізу випадків, коли справді небезпечні діяння залишалися безкарними внаслідок недосконалості закону. Наведена в пояснювальній записці мотивація на кшталт: «на практиці непоодинокими є випадки безпідставної відмови у наданні необхідних документів для отримання такого статусу або їх несвоєчасне оформлення відповідальними посадовими особами, що порушує законні права захисників України», «у законодавстві України не передбачено дієвого механізму притягнення до відповідальності осіб, які незаконно відмовляють у наданні чи посвідченні документів, необхідних для отримання статусу учасника бойових дій» є поверховою й непереконливою.

2. Назва законопроекту потребує узгодження з його метою та змістом в частині розуміння об'єкта криміналізації. Так, декларуючи у назві криміналізацію діянь у виді «перешкоджання в отриманні статусу учасника бойових дій» законопроектом пропонується запровадити відповідальність за *порушення права на отримання статусу учасника бойових дій* вчинене шляхом *незаконної відмови* командиром (начальником) утворених відповідно до закону військових формувань чи правоохоронних органів у *складанні, видачі чи посвідченні документів*, що є підставою для надання статусу учасника бойових дій або *умисне ненадання таких документів*.

3. Виокремлення пропонованого складу кримінального правопорушення зумовить конкуренцію кримінально-правових норм, тобто ситуацію так званого надмірного регулювання, яка суттєво ускладнює кримінально-правову кваліфікацію. Так, відповідно до чинного законодавства невиконання службовою особою, з використанням наданих їй влади або службових повноважень, звернутих до неї законних вимог є зловживанням владою або службовим становищем, яке за наявності необхідних ознак кваліфікується за статтею 364 КК України «Зловживання владою або службовим становищем». Відповідальність за невиконання або неналежне виконання службовою особою своїх службових обов'язків через несумлінне ставлення до них, що завдало істотної шкоди охоронюваним законом правам, свободам та інтересам окремих громадян, передбачена статтею 367 КК «Службова недбалість».

У випадку умисного невиконання військовою службовою особою дій, які вона за своїми службовими обов'язками повинна була виконати, якщо це заподіяло істотну шкоду, відповідальність настає відповідно до статті 426 КК України (бездіяльність військової влади). За умисне вчинення дій, які явно виходять за межі наданих військовій службовій особі прав чи повноважень, якщо ці дії заподіяли істотну шкоду, відповідальність передбачена статтею 426-1 КК України (перевищення військовою службовою особою влади чи службових повноважень).

Окрім цього, Кодексом України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) передбачено відповідальність військових службових осіб (командира, начальника) за зловживання владою або службовим становищем (стаття 172-13 КУпАП) та перевищення влади чи службових повноважень (стаття 172-14 КУпАП).

4. Має місце надмірна деталізація ознак об'єктивної сторони складу пропонованого правопорушення в частині визначення обов'язкових альтернативних діянь. Так, діяння у виді незаконної відмови у складанні, видачі чи посвідченні документів, що є підставою для надання статусу учасника бойових дій, охоплюються поняттям умисного ненадання таких документів і не потребують зайвої регламентації.

5. Положення законопроекту щодо набрання чинності законом не враховують приписів Конституційного Суду України, викладених у Рішенні від 15 квітня 2020 року № 2-р(П)/2020, де зазначено, що відповідно до принципу верховенства права важливо передбачити розумний часовий проміжок між офіційним оприлюдненням закону й набранням ним чинності.

За таких умов прийняття законопроекту навряд чи «сприятиме створенню більш ефективної системи підтримки учасників бойових дій та зміцненню довіри до держави».

Висновок. Запобігання порушенням права на отримання статусу учасника бойових дій зумовлює необхідність забезпечення принципу невідворотності адміністративної та кримінальної відповідальності за військові службові правопорушення.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

**Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*